

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

Coll. No. 279

Title Yantra Ratnālacarāṇi Tika

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 279 Subject : Prosody

Title : Vrutamal-nākarani Tika.

Author : Scribe :

Date of the work : Date of the Ms. :

Place of the work : Place of the Ms. :

Size : 8.3" by 4.6" Extent : 15 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks :

चिदीदोनाहः प्रचिदापिचहतिमहिर्नप्रचिदिद
।। ११॥ प्रचिदिपिमुगाम् चप्रयहः॥ प्रचिदिमुगाम् चप्रयहः॥
पिजेराजार्जितनुर्नज्ञानेप्रमार्ः प्रिमुगाम् चप्रयहः॥
वसमयः॥ ११॥

वृत्तरत्नारनीटीका

श्रीगणेशाय नमः ॥ न सा विनायकं देवं अनंतं च गुरुं तया श्रीमर्थं कृत्स्नं देवस्य छंदो
 तिक्रोम्यहं ॥ १ ॥ त्रिभिस्तंशस्य प्रकृतं हस्तमायुः सुखावापयेत्तु तं मंगलं काचरणं शिष्य
 शिष्यार्थं पश्येत्तत्तन्निबध्नो वसं बंधं च चर्यं प्रतिपादयत्तुः खरं प्रतिपाद्यं प्रतिजानीते ॥
 सुखसंतानसिध्यर्थं न तावन्नाच्यतां विंशं गौरी विनायकोपेतं शंकरं लोचनं वरं ॥ १ ॥ च
 दार्थं वैशाल्यः पञ्चैको न द्विजो मः तस्य पुत्रे ॥ स्तिवृद्धाः शिष्या दार्चने नः ॥ २ ॥ तेनेदं
 यतं छंदो जह्य जह्य संधुतं ॥ वृत्तरत्ना वरं नाममाया ना सुखसिद्धये ॥ इति त्रिभिर्विशेष
 तेन देहायै इदं छंदः प्रियते ॥ इति त्रिभिः श्लोकेनान्वयः ॥ किंच सा सुखसंतानस्य सुखसमस्त
 स्य मिथ्यार्थं शंकरं न तां विविधं शंकरं लोचनं वरं ॥ लोचनं सुखं वरं नित्यं ॥ पुनः विविधं
 ब्रह्माच्यतां विंशं ॥ इतेन तद्वदितस्या नमस्करोतावपि नमस्कृतोस्त ॥ पुनः व्रीह्यि ध्यायेत् ॥
 श्रीविनायकोपेतं तां न्यामुपेतं पुनः ॥ अत्र शंकरस्य नमस्करोतावपि नमस्कृतोस्त ॥ पुनः व्रीह्यि ध्यायेत् ॥
 प्राधान्येन गौष्यः श्लोकाव्याधातो मंथं संप्रदाय प्रपन्नं च नैव निर्लिप्तं शक्तित्वादिनायकस्य
 च विष्णुनिवारवृत्तादुभयोः ॥ प्रथमं नमस्कृतं त्रिभिर्विशेषं ॥ त्रिदार्थं त्रिभिः ॥ तेन केन यस्तस्य
 पुत्रः शिष्या दार्चने रतः वेदो रस्ति तस्य कस्यपि द्वायाः ॥ पञ्चैकः नामाधिजो प्रमो न्दित्यर्थः ॥ इति यो
 जनीयं विविधः वेदाधश्चैव शास्त्रज्ञानातिनिता दशः ॥ २ ॥ तेनेदमिति ॥ श्री ॥ छंदो ध्यायेत् ॥
 छंदो जह्य जह्य संधुतं ॥ तथा नामादित्वा वृत्तरत्ना वरं ॥ वृत्ता निरत्ना नीचतेषा माचरं मुखं
 स्मानमिथ्यः ॥ असाधारण प्रयोजनमाह ॥ बाधाना मिति ॥ बाधाना मध्यवृत्तीनां सुखेना

प्रयासे न सिद्धये कस्य न वेदमर्थः ॥ रामशर्मादि छंदो ग्रंथेषु छंदो जह्य जह्य संधुतं ॥
 दशयासेन कस्य त्रिभिर्विशेषं ॥ अदा सुष्ठु शोचनं स्वं ब्रह्म तस्य संतानमहस्तस्य सिद्धये अवाप्तये
 इत्यर्थः ॥ तेन शास्त्रस्य परमप्रयोजनमुक्तं ॥ न वनितां गेदार्थं ज्ञानस्य ब्रह्म प्राप्तिं न गलाचक्रमे ॥
 स्पृष्टवन्नावाप्तिस्तान्धनत्वं ॥ ननु इह वैदिकं छंदसामनगिधानां प्रतिपाद्यं प्रतिज्ञासंगते मार्शिकाविशेषा
 कारेण प्रतिपाद्यं प्रतिजानीते ॥ १ ॥ पिगादित्रिचयैर्पिदुक्तं लौकिकं विधा ॥ मात्रावर्णविनेदेन छंदस्तद्वि
 हक्यते ॥ २ ॥ इह तत्र लौकिकं छंदः कथ्यते न तद्वैदिकं ॥ अतो न प्रतिज्ञायां विरोधः ॥ तद्वि ॥ अस्मिन्नादित्रि
 जयदेवराजमर्मादिनिमज्जि वर्णविनेदेन द्विविधं द्विप्रकारं छंदः ॥ तत्र मात्रावर्णविनेदोऽत्रिचतीनि ॥ वर्ण
 वृत्तानि प्री प्रवृत्तीनि तादृक् प्रकारं द्विविधं लौकिकं छंदः कथ्यते इत्यर्थः ॥ ३ ॥ अत्र तत्र स्वरं वृत्तावाधाना
 नामसंज्ञानां प्रवृत्त्या करणाय ग्रंथं परिमाणं विशदयति ॥ ४ ॥ अत्र छंदो जह्य जह्य संधुतं ॥
 स्पपरिस्फुटं ॥ प्रमाणमपि विज्ञेयं छंदजिह्वादधिप्रेतां ॥ अस्य छंदः छंदो ग्रंथस्य छंदोपायेन
 थितस्य निर्मितस्य परिस्फुटं विषदं छंदं शिं दधिप्रशतं प्रमाणं विज्ञेयं ॥ अपिरत्रिवासे तेन सक्तं
 ग्रंथस्य परिमाणमित्यर्थः ॥ ५ ॥ अदिष्टं तल्लक्षणं चिरव्यासुरसं नव निरावरणं प्रथमं मादि नो
 दत्रा कस्य सक्तं वादय्या निव्यापकत्वं तादौ वेदा ॥ अस्तज्जगत्तैरे निदेशातिरहरे ॥ समस्त
 वां जगत्तैरे लोका मिव विस्तुना ॥ ६ ॥ मय रसतज्जगत्तैरे लोका मिव विस्तुना ॥ मय रसतज्जगत्तैरे लोका मिव विस्तुना ॥
 निरहरे ॥ समस्तमशेषं वादय्या निव्यापकत्वं तादौ वेदा ॥ अस्तज्जगत्तैरे निदेशातिरहरे ॥ समस्त
 मया विस्तुना त्रैलोक्यं वासंतयेत्यर्थः ॥ ७ ॥ दशसुमधेयं करणं परिमाणं च विवक्ष्यते ॥ तामाग

धात्मिकां नौ संज्ञा माहा ॥ सर्वगुणैर्मुखांतर्ध्वैरितवतगलोसतो ॥ मध्याधोऽपौ त्रिधा नो ह्ये
 भवं तत्र गणा स्त्रियाः ॥ ७ ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 त्रिधाः त्रयोऽवयवा परिमाण्येषां ते त्रिधाः ॥ संख्यायां अवयवेषु प्रत्ययः ॥ अथि मूलं त्रयोऽवयवा
 मादीनां लक्षणं सर्वगुणैरेतिसर्वगुः ॥ ७ ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 दिश्रंतर्मधैतत्र जो लघुयथोस्तो मुखान्तर्ध्वैरितौ ॥ आदि लघुयथोऽमध्यधोरः ॥ ८ ॥ अत्राष्टावेव
 गलोऽन्ते अवसाने गलोऽयथोस्तोऽन्तगलोसतो ॥ अंतगुरुसंति संतलस्तः ॥ ९ ॥ मध्यधोरः ॥ १० ॥ अत्राष्टावेव
 धर्ममध्याधोऽपौ मध्येऽधोऽपौ स्तोऽपौ ॥ ११ ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 लघुयथोस्तो मुखान्तर्ध्वैरितौ ॥ आदि लघुयथोऽमध्यधोरः ॥ ८ ॥ अत्राष्टावेव
 रोऽलघुमेघा इहं लघुयथोस्तो मुखान्तर्ध्वैरितौ ॥ आदि लघुयथोऽमध्यधोरः ॥ ८ ॥ अत्राष्टावेव
 मायदौ च उमा चिद्विगण परिमाण्येषां ते त्रिधाः ॥ संख्यायां अवयवेषु प्रत्ययः ॥ अथि मूलं त्रयोऽवयवा
 दिगुरोऽन्ते अवसाने गलोऽयथोस्तोऽन्तगलोसतो ॥ अंतगुरुसंति संतलस्तः ॥ ९ ॥ मध्यधोरः ॥ १० ॥ अत्राष्टावेव
 आदिश्च स ॥ वंति मध्याधोऽपौ मध्येऽधोऽपौ स्तोऽपौ ॥ ११ ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 मात्राः परिमाण्येषां ते त्रिधाः ॥ संख्यायां अवयवेषु प्रत्ययः ॥ अथि मूलं त्रयोऽवयवा
 द्येतापंचैव गणाः अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

का २

उमात्राणामस्तत्र वातपंचानामेव व्यवस्थेति तावः ॥ १ ॥ मादीनां लक्षणं सर्वगुणैरेतिसर्वगुः
 लघुयथोस्तो मुखान्तर्ध्वैरितौ ॥ आदि लघुयथोऽमध्यधोरः ॥ ८ ॥ अत्राष्टावेव
 गोऽन्यामात्रा च उमा चिद्विगण परिमाण्येषां ते त्रिधाः ॥ संख्यायां अवयवेषु प्रत्ययः ॥ अथि मूलं त्रयोऽवयवा
 विस्तगंति ॥ तत्र स्वाताविदोदीर्घः आदितथायुक्तः परोधस्य सः युक्तपरः ॥ च प्रादाद्यं न
 तोपि गद्येततथो चानुस्वारः छुपेत्तश्च विधोऽपि मात्रिकेण गुरुर्द्वयः ॥ असौ मात्रिकपादा
 तेनाविकल्पेन गुरुर्द्वयः ॥ इयं च व्यवस्थितविज्ञायातेनाया विषमपादवर्द्धमात्रिकोतेव
 माने गुरुर्द्वयतेन जौसमानिकागलेत्तस्य पादादौ नयः ॥ अस्तत्र पदातेन द्यो गुरुर्द्वयः
 तया वंशस्वरः च पादातेन लघुगुरुस्वरः ॥ ७ ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 तस्य गं लं ध्रौ न हितया अतिवर्द्धाणि ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 विहितं विबुधैर्यथा तत्र ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 वामे मात्रिको लो लघु रवति ॥ मच लघुः प्रसारः रजः सरलः स्थाप्यः ॥ ८ ॥ अत्राष्टावेव
 नेन प्राप्ते गुरुते अत्र चिदपवाह माहा ॥ पदादा विहवर्णसंयोगः ॥ अत्राष्टावेव
 स्थितेनेनेनास्या लघुतापि क्वचिदुः ॥ ९ ॥ अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 वर्णसंयोग इहं दः शास्त्रे अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः
 त्रिं अत्राष्टावेव गणा न वंति ॥ न न्यूनाधिक इत्यर्थः ॥ किं विशिष्टगणाः

या ५

२१

न

वर्तमानोक्तसंयोगः पवर्गसंयोगो वा सर्वविधैर्जमसंज्ञापरिग्रहीतेति निश्चायः
 केचित्तु मशदेन जिह्वा मरुती योपधानी यो नरपते इत्याहुः ॥ पादादाविति पाठः ॥
 मेलचचरणादाविति व्याख्या न माहुस्तदुक्तं यमपि न विचारस्तहं मतिः ॥ तव हियापथाः ३
 यो मम हीर नृव शशिर्गोपि दत्तं न धत्ता ततः बहु नाम स्मे च व्रता मसं ममाप्रिये कसमे
 ध्यति तत्पुनः ॥ ११ ॥ नमति नमरना रिक्ता न न विदुस्तेत्यादि महा विपद्ये प्रत्युत्तम
 संगत आद्यद्विपादव्यवस्थया अनेदेन तादृशपाठस्यान्याव्ययत्वेति संक्षेपः ॥
 १० ॥ तत्र संयोगेऽहं ह्यमाह ॥ तस्मै संघर्षा शास्त्रे न बोधनं पिच्छलाति च दधीनि ॥
 अल्पव्ययेन सुंदरिग्रामज नो मिष्टमश्नाति ॥ अत्र ग्राम्यजन इत्येतत्पदस्यादोक्तिः
 तेन ग्राह्यसंयोगेनापि सुंदरीत्यत्र रिक्ता रस्य गुरुत्वेन न वतितथा सति ग्रास्यपदं
 यमात्रि व्रत्तापत्तेः तच्च ध्यायि विरुद्धं तत्र च उच्छ्रान्तमेव गणानां विधानात् ॥
 अत्रिनागरि वृत्तं प्रयसी प्रत्याह ॥ हे सुंदरिग्राम्यो ग्राम निवासी हिनोऽल्पव्ययेन स्तो
 वद्व्यत्यागेन एतत्तस्मै स्वादु अश्नाति ॥ एतत्तितस्मै अत्रि न वं स र्ष पशव तश्च
 प्रयासेन तत्र सुखं पुनः विन बोधनं नृत्तन शास्त्रे ॥ पुनश्च विपिच्छला नि सति
 ध्यानि दधीनि ॥ ११ ॥ उक्तं च नमो वरांग नृत्ताः संज्ञाः प्रतिपादयिषुमह ॥ अत्रि
 भरत रसादीनां द्वेयाः संज्ञास्तु लो व्रतः ॥ अत्रि च नृत्त रसादीनां पदानां संज्ञा च ॥

॥ ३॥

रादि संख्या संज्ञा लो व्रतो विद्वद्वा वरांग नृत्त द्वेयोः ॥ तद्यथा ॥ चत्वारो द्विवेदाः ॥ पंच नृत्त
 शरीरं दिधायि ॥ षड् सत्तविः ॥ सप्त अश्व पर्वत मुकुटः ॥ अष्टौ वसवः ॥ नव ग्रह ॥ दशादि
 दश दिशः ॥ एकादश दशः ॥ द्वादश दिशः ॥ त्रयोदश विश्वेदेवाः ॥ चतुर्दश कुव नानि ॥
 पंचशतं तिथयः ॥ षोडश नद्याः ॥ इत्यादि ॥ पाद स्पृष्टं लुगमाह ॥ द्वेयः पाद च उच्यते ॥
 श्लोके स्पृष्टं उच्यते ॥ पादो द्वेय इत्यर्थः ॥ यति माह ॥ यति विष्टे दसंज्ञं रश्ति ॥ विष्टे दो
 विष्टे मो वसानं संज्ञाय स्यात् ॥ विष्टे दसंज्ञं रश्ति ॥ यति ॥ सा च यति रज्ज्यादि छिन्ना इ
 रेषु लो व्रतो द्वेया ॥ तथा च ॥ यति सर्वत्र पदां ते श्लो वार्द्ध उ विशेषतः समुद्रादि पदां ते
 व्यक्ता व्यक्त विन शिरे ॥ अत्रि च नृत्त पाद मध्ये पि समुद्रादौ यति न वेत् ॥ यदि र्वाप्ये तौ न स्यातां मे वरु
 दो ॥ सर्वत्र पदां ते यति रित्यत्रापि व्यक्त व्यक्त विन शिरे इति संबन्धनी ॥ तत्र व्यक्त विन शिरे पादां ते यति रित्यत्र ॥
 सां बुनी रदनी ॥ लाय ससां बुधिसे न वेग वंसादि द्वेयदाहा न मो मोह विना शिने ॥ शा श्वतानं तस्
 पायत मस्ते मे व न स्वते ॥ सर्वज्ञाय नमस्तस्मै वस्मै चि परमात्मने ॥ पादां ते यति रित्यत्र ॥ नमः
 मार जन वरांग नृत्त गंडी व न च ॥ पादां ते यति रित्यत्र ॥ नमस्तस्मै महादेवाय शशां वार्द्ध
 धारिणे ॥ श्लो वार्द्ध उ विशेषत इत्यनेन संबन्धनाय मे निषिध्यते ॥ स्पष्ट विन शिरे पूर्वमेव वक्ष्यते ॥
 विशेषः ॥ तद्यथा ॥ नमस्त्यामि स दो दूत मि धनी उत म नमः ॥ इष्टं रस्यं परं ह्योति रज्ञानं ति निराह ॥
 अत्रेष्ट रस्यं नमस्तस्मै नमस्तस्मै नमस्तस्मै ॥ स्पष्ट विन शिरे ॥ हरण मपीदमेव ॥ दो वतेन अस्पष्ट वि
 अमन्त विन शिरे पादां ते यति रित्यत्र ॥ नमस्तुंग शिरश्च विवं दना मारव ॥

[illegible][illegible]

[illegible]

सप्त

पं.

स्मरंति॥ तत्र गत्यां वं स्वं इव शयोर्यो गे॥ यथा॥ गंगा तं गार्व सुतापर्यः सह गृह्णाग्रता गान हरिणा
हिता वक्रान्॥ प्रदाहि पीत छुपडा निमं स्थिता दिरेयमा ला नुपूरे ति च वला॥ एवम न्या पि ज्ञेया॥ स
चेयमुपजातिश्च उदीरा प्रकार जवति॥ सम दृत्तापि प्रसंग दृपजाती प्रांदा होला प्रवा यं
न ज्ञातौ गीदिता सुमुखी॥ यत्रैको जगणे दोत गणे द्विच युक्त तदशा॥ खेनी नामि दृत्तं जवति॥ अथ
निनेत्रि श्रयतिः॥ चतुर्जि सप्त चिर्यति रित्यर्थः॥ ६॥ नाता मीयं गदिता ज्ञोत गौगः॥ यत्र म गल पर
गल त ग एात्त गुरु दयं च जवति तु दृत्तं वा तो मी नाम॥ अत्राप्या न्नि जे कै रित्युक्तं तो॥ ७॥
पंचरसें श्री न गित न गणे स्थाना॥ यत्र ना नास्त्रयो ग एा द्युक्तं तदृत्तं श्री नामि॥ अत्र पच नित्यं प्रथमं
सांध्य पदमित्यने उज्ज्वल दृतीत्येव॥ ८॥ नौ जोगः त्या दू मर विजानिता॥ यत्र म न ना त उ
गुरु श्वत दृत्तं च मर विजानिता॥ ९॥ मो ति वृन्ना लाय दि न त ना दो॥ यत्र ज त ने न्यः परौ द्वौ गुरु
दृत्तं मो ति वृन्ना लाय नाम॥ १०॥ सांध्य पदं नौ जग मधु ति श्र॥ यत्र ज तो न ग एा द्युक्तं तदृत्तं सांध्य पदं
नाम॥ ११॥ श न्तरा विहर शो दृता जगो॥ यत्र र ग लि न ग एा र ग एा ल घु गुरु च त दृत्तं रथो दृता
नाम॥ १२॥ स्वा गते ति र न रा दू द्युग्मं॥ यत्र ग एा ल न ज ग एा ल गुरु दयं च तदृत्तं स्वा गता नाम॥ १३॥ शि
खं दित दिदै सौ ता ना गो॥ गुरु दयं च॥ यत्र सै ज ग एा ल गुरु दयं च इदं शिखं दितं दृत्तं जवति॥ १४॥ न न
न ग गुरु र चिता वृत्ता॥ न ग एा द्ये न न ग एा न गुरु दयं च र चिता वृत्ता जवति॥ यती इति व चित्याः॥
अत्र चतु र्जिर्यतिः॥ १५॥ न न र ग गुरु ति श्र च द्रिक्॥ दो न ग एा र ग एा ल गुरु दयं च तदृत्तं च द्रिक् नाम॥ १६॥
शेपे नि कार जो र लो गुरु दयं॥ र ग एा ज ग एा ल ग एा ल गुरु दयं च तदृत्तं शेपे नि कार नाम॥ शेपे नि कार इति व चि
त्याः॥ १७॥ उप स्थित मिदं सौ ता दू कारो॥ ज म ता त गुरु दयं च इदं उप स्थितं दृत्तं जवति॥ १८॥ ज ग म्यो १२
नं इव तम ग दिती वृत्त न श्रेः॥ ज ग म्यो द्वादशा कूर पा द जो तो र न त म ग एा च इव तम ग दिती॥ १९॥ ज तो र उ वं म

मुदीरितं ज्ञेयं ॥ जगत्तगल जगत्तगल त्वं शस्त्रं नाम उदीरितं ॥ ज्ञातो ज्ञेयश्च विराडिदं
 तमिति क्वचित्प्राह ॥ २ ॥ स्याद्विद्वंशगतं तद्वैरासंयुतं ॥ ततजगत्तगलं विद्वंशगत्तगलं
 इहोत्तमं सुबुद्धिस्तैः प्रथितं ॥ इहोत्तमं शस्त्रं सुबुद्धिस्तैः प्रथितं ॥ ३ ॥ इहोत्तमं सुबुद्धिस्तैः
 तमहं ज्ञेयं ॥ पिपासा ज्ञेयं ज्ञेयं विद्वंशगतं विद्वंशगतं ॥ ४ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 म ॥ चत्वारो जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ ५ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 मोक्षिपदं ज्ञेयं विद्वंशगतं विद्वंशगतं ॥ ६ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 मजापः पुटो ज्ञेयं ॥ पुटो ज्ञेयं ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं ॥ ७ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 प्रमुदितं वदना ज्ञेयं ॥ जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ ८ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 इयं वदना ज्ञेयं ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं ॥ ९ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 ज्ञेयं महितं ज्ञेयं ॥ जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १० ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 ज्ञेयं ज्ञेयं ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं ॥ ११ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १२ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १३ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १४ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १५ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १६ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १७ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १८ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ १९ ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं
 जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल जगत्तगल ॥ २० ॥ अत्र विद्वंशगतं विद्वंशगतं

[illegible]

सुधाभिः करनिभः करोति ॥ ३ ॥ वेदैर्धर्मोयसगामनमयः ॥ यत्रमगलतगलेः युगलसगलेः युग
 श्रतथावेदैश्चउजिर्धेनवनिश्चयतिस्तद्वत्तममयं नाम ॥ यथा ॥ प्रादुर्लक्ष्यानिश्चितमत्रावतं
 संनयायेद्रूपितकोलाहलमुच्चैः ॥ ४ ॥ यतोमहानिबुधायसरेतिज्ञताहायमित्तमश्वराः द्रुत
 यंती ॥ ५ ॥ अचिदधिकमेवउपस्थितमिदं ज्योत्स्नोद्यदिगुरुस्यात् ॥ यत्रजगलसगलेः सगलेः
 गलेः गुरुश्चइदं ज्योत्स्नं तन्मयं वावति ॥ सजसाजगोः स्वयतिमजुनापिली ॥ यत्रसगलजगलेः द्विरा
 तोहगुरुश्चनद्वत्तंमंजुनापिलीनाम ॥ ५ ॥ नगलतगुनिश्चयजिह्वा ॥ श्वउजिधिनगलेः द्युतगलेः द्युत
 गुरुश्चसप्तनिषडिश्चयतिनद्वत्तं वडिनाम ॥ अत्राएजिधितिरितिचेचित् ॥ ननतरगुरुः त्रिभु
 डिश्चपडिरितिद्विविधाः ॥ ६ ॥ इतोमजगलतवतिमंजुनामिनी ॥ अत्रचिदधिकंनचनदिनीसजसासैम
 द्युतैः ॥ अजसाजवेदिहसहसगोः अटिहगतिनजोः सप्तनिस्तोभुनां ॥ यत्रनगलजगल
 लोतगलेः तगतोः अंतोगुरुगानुपलज्जितोः नवतस्तद्वत्तं अटिहगतिनामी ॥ ७ ॥ शिखरं ॥ ८ ॥ अत्रो
 न्नोगावलग्रहविरतिरसंबाधा ॥ अत्रशक्यंचिदृशदूरपादजातोमगलपूगलेः नगलपू
 गलेः गुरुद्वयंवतथा ॥ अत्रैः पंचजिग्रहेनवजिग्रहतिस्तद्वत्तं अमुंवाधानाम ॥ यथा ॥ अत्रिद्वयंद्वंद्वविहित
 शिखरंस्थानास्योशंभंसंस्ततनिस्तद्वत्तंवाटिः ॥ तावच्चक्रेदतमुदयमयंवेरी ॥ त्रिधिसंबाधान्यपिब ॥ ९ ॥ सौ
 ततिंनिरीणं ॥ १० ॥ ननरसलधुमेः स्वैरपरजिता ॥ दोनगलेः मगलसगलेः लघुगुरुत्वंस्वरः सप्त
 निश्चयतिस्तद्वत्तं अपरजितानाम ॥ यथा ॥ त्रिभुवनंविदिदितां पेरपरजितामिहहरिहरविमा
 रयमम्लीअपिअमुमशोश्चैवरावंशं वदांसजयतिविजसन्महामहिमंस्मरः ॥ ११ ॥ ननजनजगितिप्रह
 रणंक्षिप्रं ॥ नगलेः नगलेः नगलेः लघुगुरुत्वंतद्वत्तं प्रहणंविदिनाम ॥ अत्रस्वैरपरिपुत्रवर्तन
 यो ॥ तथावात्रापिसप्तनिधितिस्थित्या ॥ यथा ॥ एतुविनवाप्रहणंविदिताः परिहृतवर्तितास्तद्वत्तं नि
 यवः ॥ विदधतिशक्यंउतउणशयनवनचुविमतर्जनयचद्विहदः ॥ १२ ॥ उक्तवर्ततिभेदातनजोः जगोः ॥

२११

यत्रतगलजगलेः जगलद्वयं गुरुद्वयं वसावसंतति ॥ अत्राप्रोक्तप्रथितामिहोद्वेयंमुदितामुनिद्रा ॥ यथेन ॥
 १ ॥ यमेवसेततिअत्रेवद्वारपेनमुनिनामिहोद्वेयंउदिताउद्वर्षणीतिगदितामिहमेतवेन ॥ उद्वर्षणीतिद्वि
 नति ॥ राजवंशधरेणैवचित्पाठः ॥ नागैस्तेतवेनगादिनामधुमाधवातिवर्तततिअर्धमित्यन्य ॥ ५ ॥ अत्र
 चिदधिकंनेदी ॥ सजसाजगलश्चवसुधासपंचग्रहः ॥ अत्रसगलजगलेः सगलजगलेः लघुगुरुत्वंतया
 पंचजिनवजिश्चयतिस्तद्वत्तं वसुधानाम ॥ सजसनयनमगलेः नयथासतेतिद्विविधाः ॥ इदुवदनाम
 असनेसुगुरुगुमेः ॥ नगलजगलसगलजगलेः इदुवदनाममिहविधेर्जसनेसुगुरुगुमेः ॥ अत्र
 अत्रयोपतेरित्यर्थः ॥ यथा ॥ ५ ॥ माकलवशप्रवर्तितायंहाहीशो ननजगलपुटतटतमध्यपुटं ॥ अद्वैत
 रपयिदंसंप्रतिमधोवद्वैधोसंस्मरस्तिद्वदनमिदुवदनायाः ॥ ६ ॥ सप्तशिखरंकोलाहलं ॥ अत्रो
 वेत ॥ यत्रमगलसगलेः मगलजगलेः तथाद्विद्वैसप्तनिधितिः ॥ सप्तोकोलाहलं ॥ यथा ॥ अत्रासप्त
 पदेव्यापाराजिरतानां सप्ताराधिरगाधलोपां गोप्यदमात्रं ॥ अतस्तत्वंमाधेप्राणायामनिरोधः स १०
 साशतव ॥ शान्तिरिन्नायेणं दृष्टिः ॥ ७ ॥ अत्रचिद्वर्ग ॥ युगदिष्टिः अटिहमितिमतंस्वो न्यो
 ८ ॥ अत्रसगलजगलेः नगलजगलेः लघुगुरुत्वंतयाचउजिर्धेनवजिश्चयतिस्तद्वत्तं अटिहमितिमतं ॥ अत्रिद्वै
 ९ ॥ नजजजगलपूता ॥ तिस्थित्या ॥ नगलजगलेः जगलजगलेः लघुगुरुत्वंतयाचउजिर्धेनवजिश्चयतिस्तद्वत्तं ॥ अत्रो
 न्नोगावेज्जलपिद्वैचहमरेपुटी ॥ यत्रमगलजगलेः मगलजगलेः लघुगुरुत्वंतयाचउजिर्धेनवजिश्चयतिस्तद्वत्तं ॥ अत्रो
 श्वयतिस्तद्वत्तं हंसः शपेनी ॥ नाम ॥ अत्रो न्यो न्योवेद्वैतिहगतिचैतसः ॥ यत्रमगलजगलेः नगलजगलेः
 चलघुगुरुत्वंतयाचउजिर्धेनवजिश्चयतिस्तद्वत्तं ॥ ५ ॥ अत्रिशक्यं ॥ ५ ॥ दिहृत्तद्वत्तं लघुगुरुत्वंतिरिति
 पूजा ॥ दिगुलिताहयाः सप्तलघुवोयस्यांसातर्थचउद्वैशालघुपुक्ता ॥ अत्रैवकोगुरुद्विद्वैशालिगु
 नामचंदनोतिपिगुः सप्तजिरहजिचयतिः ॥ ११ ॥ स्वगितिजयतिस्तननययतिरिह ॥ इत्यनेवशक्ति
 सत्वेवचिद्वैतमत्रिश्चयतिगुतास्यात्तदास्त्रगितिनाम ॥ जवति ॥ कुरुद्वययतिरिहमाणिगुलानिभूः ॥

१५॥

१५॥

५
६

यद्वचोऽपि शिवाय मेवादावष्टिस्ततः सप्तचिद्वयतिर्निरुद्धा मलिगुणानि कश्चिद्विद्वत्स्यात् ॥ एकस्या
एवयतिर्नदमात्रेण संज्ञायत्रा निधनादिशब्दाच्च न पृथग्नुदाहरण निप्रियां चितानि ॥ ३॥ ननमय
प्रयुतेयं मां लिनी नो गिलोके ॥ इत्यतिशयरी नगणद्वये मगले न चैव नगणद्वये न चयुता स्यात्तथा नो
गिलिस्ततिः लोके सप्तचिद्वयतिर्यात्तदमा लिनी नामो ॥ ४॥ नवतिनदो प्रजोर मृदितो नदं नगजगलो रग रग
एव तदुत्तं प्रजं नदं नाम ॥ यथा ॥ अलनतदुश्चरे एतपसा हिमा डिज्जा एमिपति जिजगतामिधोश्चरे नगएत
पवनसमुहता नो अशिवाकुस्मरेदिशसतां सदेवमविच ॥ प्रजं नदं ॥ ५॥ मज्जना नो यो शरदराव विरतिरेसा गणो
यत्र मगलं जगल नगण नगलो च नथापंच निदं नानिश्चयतिर्यात्तदमा नाम ॥ यथा ॥ वरं चंदनं
मविशालयमदिनेना नदं लिता न प्रेतिवन निरुधुत्त ॥ मयानि क मपदिविदं जितवियुक्त प्रमद
जन प्रस्तपति पवितिर्धुः ॥ ६॥ ध्रुमे ध्यातो नवेतां ससाष्टिश्च अलेखा ॥ यत्र मगलं जगल मगलो य
यगलं दूर्यवतथा सप्तचिद्वयतिर्यात्तदमा लिनी चंदनं नगजगलो रग रग ॥ विज्जा एमिपति जिजगतामिधोश्चरे नगएत
ननतां ताती यं नादिनेत्रं जडव्यमानं ललाटे ॥ कंठे स्पर्शस्ति मिहो न स मगलं यो कंठं वा एव सदिरी
श्वात्रे जो वरनाथो गिरीशः ॥ ७॥ मावा एतस्पर्शं ध्याता काम क्रीडा स ज्ञानव्या ॥ जिजगतां च मगलं
सा काम क्रीडा ॥ यथा ॥ उक्तावा चंदनो दनेत ज्येष्ठे नैवा चतांगी यथा हि प्रहो म प्रांता प्रस्था मंजु
हं पाशु काम क्रीडां प्रीतिं गोपी प्रांते तत्रैव प्रधने पत्न्या तपे वा मरुतापे वंता वा ॥ ८॥ रोजग
लो मगलं दूर्यवतथा सप्तचिद्वयतिर्यात्तदमा लिनी चंदनं नगजगलो रग रग ॥ विज्जा एमिपति जिजगतामिधोश्चरे नगएत
रगलं दूर्यवतथा सप्तचिद्वयतिर्यात्तदमा लिनी चंदनं नगजगलो रग रग ॥ विज्जा एमिपति जिजगतामिधोश्चरे नगएत
इमांता नाम छंद इत्यर्थः ॥ शनू नदितयोरुदितैर्मणीश्वरं ॥ यत्र मगलं जगल नगलो नगलं दूर्यवतथा
श्च इदं मणीयं उदितं ॥ ९॥ अहो ॥ १०॥ अत्रि नगे स्वरात्तदवमृष नगजगलं विज्जसिती ॥ तदा एत
एतयां जिजगतां दूर्यवतथा सप्तचिद्वयतिर्यात्तदमा लिनी चंदनं नगजगलो रग रग ॥ विज्जा एमिपति जिजगतामिधोश्चरे नगएत
यथा ॥ यत्र च नृपयेषु विविधमुदाति जता गीतमनोरमे पुन वरिपुवन गते ॥ स्वदुजविज्जमे ॥

अत्र विदधि नृपयेषु नवमं नो ससुता वृष जस्तो यः यत्र मगलं ॥ १५॥ १६॥